

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ І ФІЛОСОФІЇ

С.Д. П'янзін

СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ

МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

Черкаси – 2014

УДК 316.3:1(075.8)
ББК 87.6я73-1
П 96

Рецензенти:

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії
Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького
М.В. Видриган

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії
Черкаського державного технологічного університету
Т.О. Дроздова

П'янзін С.Д.

П 96 Соціальна філософія: Методичний посібник. – Черкаси: Вид. від. ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2014. –

Посібник містить методичну розробку вивчення курсу "Соціальна філософія" за кредитно-модульною системою організації навчального процесу підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр відповідно до навчальної програми.

За своєю структурою він складається з тематики лекційних і семінарських занять, завдань для самостійної роботи студентів, системи контролю якості знань і критеріїв їхнього оцінювання, зразків контрольних матеріалів, а також переліку рекомендованої літератури.

Для студентів вищих навчальних закладів напряму підготовки 6.020301 – Філософія, які вивчають базовий курс соціальної філософії, а також і тих, хто готується до іспиту з кандидатського мінімуму.

УДК 316.3:1(075.8)
ББК 87.6я73-1

Рекомендовано до друку Вченою радою Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького
(протокол № 4 від 24 грудня 2013 р.)

ЗМІСТ

1. ВСТУП	4
1.1. Трудомісткість курсу.....	4
1.2. Мета та завдання навчальної дисципліни	6
1.3. Тематичний план лекцій	7
2. СТРУКТУРА І ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	8
2.1. Структура та обсяг годин змістових модулів	9
2.2. Теми та зміст семінарських занять	9
2.2.1. Перелік питань що виносяться на першу модульну контрольну роботу	16
2.2.2. Перелік питань що виносяться на другу модульну контрольну роботу	28
2.3. Завдання для самостійної роботи.....	29
2.4. Індивідуальні навчально-дослідні завдання (ІНДЗ).....	31
2.4.1. Вимоги до оформлення ІНДЗ.....	32
3. СИСТЕМА КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ЗНАНЬ ТА ЇХНЄ ОЦІНЮВАННЯ	32
3.1. Розподіл балів і критерії оцінювання	33
3.2. Оцінювання знань	33
3.2.1. Оцінювання усних відповідей на теоретичні питання	33
3.2.2. Оцінювання модульних контрольних	34
3.2.3. Оцінювання відповіді на екзамені	34
3.3. Питання до екзамену	35
ГЛОСАРІЙ	38
ЛІТЕРАТУРА	42

1. ВСТУП

Формування сучасних філософських знань і світоглядно-методологічної культури у студентів-філософів освітньо-кваліфікаційного рівня "бакалавр" неможливе без оволодіння такою найважливішою і найскладнішою філософською наукою як соціальна філософія, що обіймає привілейований теоретичний рівень.

Вплив, який здійснює соціальна філософія на різноманітні дисципліни, а саме: філософію історії, історію філософії, етику, естетику, релігієзнавство, аксіологію, антропологію тощо, дозволяє охарактеризувати її як одну з провідних філософських наук 21 сторіччя.

На даному етапі розвитку філософських концепцій і теорій соціальна філософія представлена в світі вкрай розгалуженим полем дослідницьких вирішень, які знайшли своє відображення в даному методичному посібнику. Нами враховано також і ту обставину, що соціальну філософію необхідно осягати лише в її історичному розвитку.

Навчальний посібник побудований на засадах проблемно-методичного підходу до викладення матеріалу, що дозволяє вивчати основні соціально-філософські проблеми, концепції і теорії в контексті сучасних суспільних процесів, а не лише в абстрактно-теоретичній формі. Пропонується ознайомлення з ідеями класиків соціальної філософії, а також з роботами сучасних вітчизняних і зарубіжних дослідників.

Навчально-методичний посібник, представлений в якості робочої програми з курсу "Соціальна філософія", побудовано таким чином, щоб у ньому знайшли своє відображення всі основні теми розвитку соціальної філософії: проблемне поле та специфіка соціально-філософського пізнання, проблема категорії "суспільство", соціальна реальність, соціальні відносини, парадигми та концептуальні класи пізнання соціальної реальності, проблематика соціальної онтології.

Осмисливши, у загальних рисах, усе проблемне поле соціальної філософії, студенти отримають можливість оволодіти новим філософським інструментарієм, який дозволить їм успішно просуватись на шляху сучасних соціальних взагалі та соціально-філософських, зокрема, досліджень.

У навчально-методичному посібнику запропоновано авторське бачення вивчення курсу "Соціальна філософія" за кредитно-модульною системою організації навчального процесу. Весь курс рубрикований у відповідності до двох змістових модулів, що органічно пов'язані між собою.

1.1. Трудомісткість курсу

Се	Кіл ькі	Кіл ькі	Розподіл годин									
			У	С	К	і	К	і	П	С	а	І
									Аудиторні			

						Лекції	Практичні	Семінари	Лабораторні	Контрольні	Консультації	Усього		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
3	18	4	144	2,6		24		26		1	2		94	
Разом			144	4		24		26		1	2	50	94	

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Зміст курсу "Соціальна філософія" передбачає два розділи, кожний з яких і всі вони разом покликані для вирішення педагогічного завдання заглиблення студентів-філософів у соціальну філософію як об'єкт вивчення й теоретичного дослідження.

Даний курс має пропедевтичне спрямування, його метою є: 1) засвоєння основоположних принципів і головних концептуальних класів соціальної філософії; 2) формування філософських знань про соціальну реальність, логіку процесів і тенденції розвитку суспільства, сучасний стан соціально-філософських досліджень, сфер суспільства, інститутів і хронотопів та їхніх структурних елементів; 3) оволодіння первинними навичками вирішення соціальної проблематики. Разом з тим, соціальна філософія – це найскладніша філософська наука, оскільки вона знаходиться на найвищому теоретичному рівні та вимагає як гносеологічних, так і онтологічних знань, не кажучи вже про інші філософські науки.

У процесі вивчення курсу "Соціальна філософія" студенти повинні зрозуміти в чому полягає специфіка соціального пізнання, оволодіти його проблемним полем, розібратися в парадигмальності пізнання соціальної реальності, ознайомитись з основними етапами розвитку соціальної філософії, осягнути основні категорії, поняття й терміни.

Курс націлений також на вироблення вмінь читання філософської літератури соціального спрямування, роботи зі словниками, спостереження за суспільними явищами, соціально-філософської рефлексії та первинних навичок основних видів соціального аналізу.

Вивчення курсу здійснюється в таких формах: лекції, практичні заняття, самостійна робота студентів. У лекційному курсу головну увагу приділено світоглядним та методологічним аспектам, дискусійним питанням, а також темам ознайомлювального характеру. Практичні заняття розвивають позначені в лекціях проблеми, виробляють уміння соціального аналізу, закріплюють навички роботи з науковими словниками, довідниками, веб-ресурсами.

Особливе місце займає в курсі самостійна робота. Студенти протягом семестру читають соціально-наукову літературу й оригінальні праці

соціальних філософів, вивчають актуальні сучасні дослідження із проблем, що вивчаються, виконують індивідуальні завдання творчо-пошукового характеру.

При вивченні курсу студенти привчаються залучати до аналізу весь необхідний історико-філософський матеріал, активно розширюючи та поглиблюючи свої знання.

Поточний контроль за засвоєнням знань здійснюється за допомогою 2 модульних контрольних робіт, контролем за якістю осягнення оригінальних філософських праць, індивідуальних творчих робіт.

1.2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета даного навчального курсу полягає в тому, щоб допомогти студентам засвоїти основоположні принципи й головні парадигми соціальної філософії. Сприяти формуванню знань про соціальну реальність, логіку процесів і тенденцій розвитку суспільства, сучасний стан соціально-філософських досліджень, сфер соціуму та їхніх структурних елементів; оволодінню первинними навичками пізнання суспільства, пошуку рішення соціальних проблем і прогнозування соціальних запитів сучасної людини.

Завдання:

- розширити й поглибити знання студентів про суспільство;
- сформувати вміння побудови соціально-філософського дискурсу;
- поглибити знання: з історії вітчизняної і зарубіжної соціально-філософської думки, проблем розвитку й методики аналізу суспільства, сфер, інститутів і хронологій суспільства, основних положень низки соціально-філософських теорій;
- виробити практичні навички визначення, аналізу й пошуку шляхів вирішення соціально-філософських проблем;
- відпрацювати вміння системного аналізу та вміння застосовувати діалектику до соціальної проблематики.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати:**

- проблематику соціальної філософії;
- головні соціально-філософські категорії та поняття;
- специфіку соціально-філософського пізнання;
- концептуальні класи пізнання соціальної реальності;
- історію вітчизняної і зарубіжної соціально-філософської думки;
- основні положення різних соціально-філософських концепцій і теорій;

уміти:

- створювати соціальний філософський дискурс;
- володіти принципами системного аналізу;
- застосовувати діалектичний метод до соціальної проблематики.

Методи навчання: інформаційно-репродуктивний; репродуктивний; виконавський; пошуковий; продуктивно-практичний, аналітичний, пошуковий.

Методи оцінювання: поточне опитування, індивідуальні бесіди, індивідуальні навчально-дослідні завдання, виконання контрольних робіт,

перевірка завдань, підсумковий екзамен.

1.3. Тематичний план лекцій

1. ФІЛОСОФІЯ СУСПІЛЬСТВА ЯК ПРОБЛЕМА

Тема 1. Статус соціальної філософії. Взаємодія з філософськими науками

1. Науковий статус соціальної філософії.
2. Категоріально-поняттєвий апарат соціальної філософії.
3. Проблема метода соціальної філософії: єдиний метод чи сукупність методів.
4. Взаємодія соціальної філософії з нефілософськими науками.

Тема 2. Проблемне поле соціально-філософського пізнання

1. Факт як проблема.
2. Класифікація соціальних фактів.
3. Ключові інструменти соціально-філософського дослідження.
4. Проблема взаємовідносин істини та ідеології у соціальному пізнанні.
5. Групи соціально-філософських теорій.

Тема 3. Специфіка філософського пізнання соціальної реальності

1. Діалектика об'єкта і предмета соціальної філософії.
2. Виявлення специфіки соціального пізнання через процедуру порівняння.
3. Рівні соціального пізнання. Типологія соціального знання.
4. Загальні та специфічні функції соціальної філософії.

Тема 4. Категорія "суспільство" як проблема

1. Соціально-філософський зміст категорії "суспільство".
2. Макросоціологічні ознаки суспільства.
3. Суспільство: проста сукупність людей, система відносин, цілісне утворення чи соціальний організм?
4. Суспільство і суспільства.
5. Системне та інформаційне розуміння суспільства.

2. СОЦІАЛЬНА ГНОСЕОЛОГІЯ І СОЦІАЛЬНА ОНТОЛОГІЯ

Тема 5. Соціальна реальність

1. Філософське розуміння соціальної реальності.
2. Форми соціальної реальності за просторовою і часовою ознаками.
3. Атрибут і модуси соціальної реальності.
4. Соціальні відносини.

Тема 6. Парадигмальність пізнання соціальної реальності

1. Парадигми соціального пізнання.
2. Що відбувається всередині парадигми?
3. Концептуалізація і концептуальна схема.
4. Проблема типологізації парадигм соціального пізнання.

Тема 7. Концептуальний клас натуралістичних теорій пізнання соціальної реальності

1. Концептуальні класи теорій, або квазіпарадигми.
2. Натуралістична квазіпарадигма дорефлексивного періоду.
3. Натуралістична квазіпарадигма новочасного періоду.
4. Натуралістична квазіпарадигма сучасного періоду.

Тема 8. Концептуальний клас діяльнісних теорій пізнання соціальної реальності

1. Діяльність як основа соціальної реальності й принцип концептуалізації.
2. Концептуалізація діяльнісного розуміння соціальної реальності.
3. Техноморфні концепції діяльнісної квазіпарадигми.
4. Історичний матеріалізм в межах діяльнісної квазіпарадигми.

Тема 9. Ідеалістично-субстанціональний концептуальний клас пізнання соціальної реальності

1. Духовне як основа соціальної реальності й принцип концептуалізації.
2. Головне питання соціального ідеалізму. Дихотомія двох світів.
3. Неокантіанська концепція права. Р. Штаммлер.
4. Неотомістська концепція відродженого природного права.
5. Опозиція-єдність "Я-Інший".

Тема 10. Феноменологічний концептуальний клас пізнання соціальної реальності

1. Суб'єктивне як основа соціальної реальності й принцип концептуалізації.
2. Феноменологічне вчення про свідомість.
3. Гуссерлівське епохе як методологічний принцип феноменологічної концептуалізації.
4. Соціальна реальність як конструйована реальність.
5. Феноменологічний рух.

Тема 11. Суспільство як ціле, або система

1. Типологія підсистем суспільства.
2. Сфери суспільства.
3. Хронотопи суспільства.

2. СТРУКТУРА І ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

2.1. Структура та обсяг годин змістових модулів

ТЕМА	КІЛЬКІСТЬ ГОДИН, ВІДВЕДЕНИХ НА:				
	Лекції	Семін. занятт	Лабор. занятт	Самос т.	Інд. роботу
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ФІЛОСОФІЯ СУСПІЛЬСТВА ЯК ПРОБЛЕМА					
Тема 1.1. Статус соціальної філософії. Взаємодія філософськими науками	2	2		8	
Тема 1.2. Проблемне поле соціально-філософського пізнання	2	2		8	
Тема 1.3. Специфіка філософського пізнання соціальної реальності	2	2		8	
Тема 1.4. Категорія "суспільство" як проблема	2	2		8	
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. СОЦІАЛЬНА ГНОСЕОЛОГІЯ І СОЦІАЛЬНА ОНТОЛОГІЯ					
Тема 2.1. Соціальна реальність	2	2		8	
Тема 2.2. Парадигмальність пізнання соціальної реальності	2	2		8	
Тема 2.3. Концептуальний клас натуралістичних теорій пізнання соціальної реальності	2	2		10	
Тема 2.4. Концептуальний клас діяльнісних теорій пізнання соціальної реальності	4	4		10	
Тема 2.5. Ідеалістично-субстанціональний концептуальний клас пізнання соціальної реальності	2	2		8	
Тема 2.6. Феноменологічний концептуальний клас пізнання соціальної реальності	2	2		8	
Тема 2.7. Суспільство як ціле, або система	2	4		10	
Всього годин	24	26		94	

2.2. Теми та зміст семінарських занять

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ФІЛОСОФІЯ СУСПІЛЬСТВА ЯК ПРОБЛЕМА

Заняття 1. Статус соціальної філософії. Взаємодія з філософськими науками

Мета заняття. Визначити статус соціальної філософії і встановити чому його слід вважати науковим. Виявити кореляцію соціальної філософії з конкретними науками. Визначити об'єкт соціальних досліджень і основні категорії соціальної філософії. Зрозуміти, чому актуалізується проблема категорій в соціальній філософії. Осягнути необхідність і важливість оволодіння поняттєвою системою. Розкрити проблему метода соціальної філософії і необхідність розрізняти методи, філософські підходи й напрями. Осмислити принципи діалектики й метафізики. Виявити сутність "методологічного монізму". Збагнути взаємодію соціальної філософії з нефілософськими науками.

План заняття

1. Контрольно-аналітичне завдання:

- а) визначте поняття "соціальна філософія" і вкажіть, у зв'язку з чим вона виникає;
- б) чому розрізняють типи наукової раціональності (класичний, некласичний, постнекласичний)?
- в) розкрийте в чому полягає нормативність соціальної філософії;
- г) проаналізуйте діалектику як мандри.

2. Питання до теоретичного розгляду:

- а) статус соціальної філософії;
- б) категоріально-поняттєвий апарат соціальної філософії;
- в) принципи діалектики та метафізики?
- г) принципи історизму й сходження від абстрактного до конкретного в соціальному пізнанні;
- д) взаємодія соціальної філософії з філософськими науками;
- е) взаємодія соціальної філософії з нефілософськими науками.

3. Проблемні питання:

- а) чи є правильною думка К.С. Пігрова: "Тільки після виникнення соціології і стало можливим виявлення власного змісту соціальної філософії. Цілком природно, скажімо, що в "Політиці" Аристотеля присутня величезна кількість описового матеріалу, який згодом перетворився на соціологічне і політологічне знання ... Але тепер, коли в наявності розвинена соціологічна література, соціально-філософські твори можуть бути вільні від спеціального соціологічного матеріалу, який не несе філософського навантаження"?

- б) чи можна вважати, що "Соціальна філософія є верхній, методологічний поверх соціології"?
- в) чи можливий синтез соціально-філософського знання? Якщо так, то які його умови та передумови?
- д) чи можна погодитися з позицією Ю.В. Перова "Трактовка філософського статусу соціальної філософії в якості, переважно, нормативної науки уявляється в теоретичному плані помилковою, в практичному – безперспективною"?
- е) чи можна погодитися з висновком Г.В.Ф. Гегеля: "... в видимості тимчасового й минушого пізнати субстанцію, яка іманентна, і вічне, що присутнє у сьогодні"?

4. Контрольні питання:

- а) що таке метод? Чи можливе виникнення єдиного метода?
- б) чим метод відрізняється від підходу і принципу?
- в) чи можна вважати соціальну філософію теоретичною соціологією?
- г) яка сутність "методологічного монізму"?
- д) що таке тип наукової раціональності?
- е) чому соціальна філософія – це найскладніша філософська наука?
- є) в чому полягає проблема категорій соціальної філософії?
- ж) які категорії соціальної філософії вважаються на сьогодні загальноприйнятими?
- з) в чому полягає завдання соціальної філософії щодо історії?

Література

- Барулин В.С. Социальная философия:.. – М., 1993. – Ч. 1. – Разделы 1-2.
- Гуревич А.Я. Социальная история и историческая наука // Вопросы философии. – 1990. – № 4.
- История теоретической социологии: В 4-х т. – М.: Канон, 2002. – Т. 1. – С. 5-27.
- Кирвель Ч.С., Романов О.А. Социальная философия: Учебник. – Минск: Выш. шк., 2011. – С. 26-36.
- Крапивенский С.Э. Социальная философия. – М.: Гум. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – С. 3-6; 12-17.
- Момджян К.Х. Социум. Общество. История. – М.: Наука, 1994. – Введение. Разделы: 1-2.
- Пахарь Л.И. Курс лекций по социальной философии. – Орел: Издательство ОГУ, 2006. – Ч. 1. – С. 6-11; 17-18.
- Пигров К.С. Социальная философия: Учебник. – С-Пб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2005. – С. 18-33; 42-48.
- Пронякін В.І. Методичні вказівки до вивчення теми "Соціальна філософія в системі гуманітарного знання" з дисципліни "Філософія". – Дніпропетровськ, 2001.
- Розов Н.С. Структура социальной онтологии: на пути к синтезу макроисторических парадигм // Вопросы философии. – 1999. – № 2.

Степин В.С. История и философия науки. – М.: Академический Проект; Трикста, 2011. – С. 307-370.

Заняття 2. Проблемне поле соціально-філософського пізнання

Мета заняття. Осмислити проблему фактів як вихідного матеріалу соціально-філософського дослідження. Зрозуміти сутність і розрізнення онтологічного й гносеологічного соціального факту. Виявити принцип класифікації соціальних фактів. Розібратись із ключовими інструментами соціально-філософського дослідження. З'ясувати сутність проблеми взаємовідносин істини та ідеології у соціальному пізнанні. Проаналізувати групи соціально-філософських теорій.

План заняття

1. Контрольно-аналітичне завдання:

- а) розкрийте наукове розуміння поняття факту;
- б) охарактеризуйте два типи пояснення (каузальне й номологічне);
- в) проаналізуйте взаємовідносини істини та ідеології у соціальному пізнанні;
- г) визначте групи соціально-філософських досліджень;
- д) встановіть ознаки нейтральних концепцій постнекласичного типу наукової раціональності;
- е) розрізніть емпіричний і теоретичний рівні соціального пізнання.

2. Питання до теоретичного розгляду:

- а) класифікація соціальних фактів;
- б) вимоги до описів минулого, щоб вони стали соціальними фактами;
- в) ключові інструменти соціально-філософського дослідження;
- г) історична істина;
- д) варіанти пояснення.

3. Проблемні питання:

- а) чому суб'єктивний аспект не повинен приховувати об'єктивного змісту факту?
- б) чи можна погодитися з позитивістською орієнтацією на ігнорування усього суб'єктивного?
- в) чи є правильною думка Ю. Хабермаса, що будь-яка ідеологія – містифікація?
- г) чи можна заради певної соціальної мети аргументувати безальтернативність і неминучість того, що відбувається?
- д) чи можна погодитися з позицією К. Мангейма, що істина в соціальному, в тому числі й історичному, пізнанні недосяжна, оскільки дослідник "заражений" ідеологією свого класу і не здатний бачити реальний стан речей?

4. Контрольні питання:

- а) що таке онтологічне розуміння факту?

- б) що таке гносеологічне розуміння факту?
- в) що таке інтерпретація?
- г) що таке пояснення?
- д) що таке розуміння?
- е) що таке нейтральні соціально-філософські дослідження?
- є) що є головною ознакою нейтральних концепцій?
- ж) який варіант пояснення виявив К. Гемпель?

Література

- Бендикс Р. Современное общество // Американская социология: перспективы, проблемы, методы. – М.: Прогресс, 1972.– С. 330-340.
- Кирвель Ч.С., Романов О.А. Социальная философия: Учебник. – Минск: Выш. шк., 2011. – С. 6-35.
- Пахарь Л.И. Курс лекций по социальной философии. – Орел: Издательство ОГУ, 2006. – Ч. 1. – С. 25-36.
- Пигров К.С. Социальная философия: Учебник. – С-Пб.: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2005. – С. 46-48.
- Мангейм К. Идеология и утопия. – М.: Юристъ, 1994. – Гл. 2.
- Познание социальной реальности // Теория познания: В 4-х т. – М., 1995. – Т.4. – С. 5-9; Раздел 2.
- Сорокин П.А. О так называемых факторах социальной эволюции // Человек. Цивилизация. Общество. – М., 1992. – С. 521-531.
- Степин В.С. История и философия науки. – М.: Академический Проект; Трикста, 2011. – С. 307-370.
- Франк С.Л. Непостижимое // Франк С.Л. Сочинения. – М., 1990. – Ч. 1 (гл. 1-3), ч. 2 (гл. 6), ч. 3 (гл. 9).
- Хабермас Ю. О субъекте истории. Краткие замечания по поводу ложных альтернатив // Философия истории: Антология. – М.: Аспект-Пресс, 1995. – С. 283-289.

Заняття 3. Специфіка філософського пізнання соціальної реальності

Мета заняття. Виявити діалектику об'єкта і предмета соціальної філософії. Розкрити особливості соціального пізнання як специфічного виду пізнавальної діяльності. Показати відмінності соціального пізнання від пізнання природничого через процедуру порівняння. Проаналізувати рівні соціального пізнання й типологію соціального знання. Дати загальну характеристику функцій соціальної філософії. Розрізнити загальні та специфічні функції.

План заняття

1. Контрольно-аналітичне завдання:

- а) вирішить до якого напряму відноситься твердження, що об'єкт є конструкцією суб'єкта, об'єктивацією внутрішнього змісту суб'єкта;
- б) визначте принципи типології соціального знання;

- в) проаналізуйте міркування М. Гайдеггера щодо діяльності в роботі "Лист про гуманізм".
- г) дайте визначення методу історичних паралелей.

2. Питання до теоретичного розгляду:

- а) діалектика об'єкта і предмета соціальної філософії;
- б) основні пізнавальні позиції у тлумаченні поняття "об'єкт";
- в) специфіка соціального пізнання;
- г) загальні й специфічні функції соціальної філософії;

3. Проблемні питання:

- а) чи можна погодитися з твердженням діалектичного матеріалізму, що пізнавальне відношення суб'єкта до об'єкта виникає на основі предметно-практичного активного відношення?
- б) наскільки вірною є позиція, що завдання соціального типу знання – це аналіз суспільних процесів і виявлення в них закономірного, з необхідністю повторюваного?
- в) чи можна погодитися з думкою М. Гайдеггера: "Здійснити означає: розгорнути щось до повноти його суті, вивести до цієї повноти"?
- г) чи можлива прогностична функція соціальної філософії?
- д) чи можна погодитися з думкою К. Поппера, що соціально-філософські міркування про майбутнє – це пророцтво?

4. Контрольні питання:

- а) у чому полягає особливість об'єкта соціального пізнання?
- б) чому в об'єкті соціального пізнання знімається протистояння суб'єктивного і об'єктивного?
- в) чим відрізняються специфічні функції соціальної філософії від її загальних функцій?
- д) скільки об'єктів у соціальної філософії?
- е) що таке соціальне пізнання?
- є) у чому полягає відмінність соціального експерименту?
- ж) у силу чого соціально-філософське знання займає особливе місце?

Література

- Кирвель Ч.С., Романов О.А. Социальная философия: Учебник. – Минск: Выш. шк., 2011. – С. 36-42.
- Пахарь Л.И. Курс лекций по социальной философии. – Орел: Издательство ОГУ, 2006. – Ч. 1. – С. 14-17; 20-24.
- Пигров К.С. Социальная философия: Учебник. – С-Пб.: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2005. – С. 12-17; 49-52.
- Познание социальной реальности // Теория познания: В 4-х т. – М., 1995. – Т.4. – Раздел 3.
- Хайдеггер М. Письмо о гуманизме // Проблема человека в западной философии. – М.: Прогресс, 1988. – С. 314–356.

Заняття 4. Категорія "суспільство" як проблема

Мета заняття. Осягнути соціально-філософський зміст категорії "суспільство" та її проблемність. Виявити макросоціологічні ознаки суспільства. З'ясувати сутність і розбіжність соціологічного номіналізму й реалізму. Проаналізувати поняття "соціальний організм". Виявити принцип класифікації соціорів. Розібратись із системним та інформаційним розумінням суспільства. Ознайомитись із концепціями мережевого суспільства (М. Кастельс) і суспільства ризику (У. Бек).

План заняття

1. Контрольно-аналітичне завдання:

- а) проаналізуйте соціально-філософський зміст категорії "суспільство";
- б) розкрийте зміст поняття "соціальний організм" праць Ю.І. Семенова;
- в) визначте сутність системного розуміння суспільства.

2. Питання до теоретичного розгляду:

- а) макросоціологічні ознаки суспільства;
- б) позиції соціологічного номіналізму й реалізму;
- в) характеристика інформаційного розуміння суспільства.

3. Проблемні питання:

- а) чому суспільство – це саме надприродне, а не біологічне чи яесь інше явище?
- б) чи є вірним твердження, що центральне місце в постіндустріальному суспільстві займає знання?
- в) чи правомірно виокремлювати такий тип суспільства, як суспільство ризику?

4. Контрольні питання:

- а) що таке суспільство в першому наближенні?
- б) чому до макросоціологічних ознак суспільства, виведених К. Поппером слід ставитися обережно?
- в) чи збігаються ознаки суспільства, виведені Е. Шилзом і Р. Маршем?
- г) чим демосоціор відрізняється від геосоціора?
- д) хто вважається родоначальником концепції постіндустріалізму?
- е) що таке мережевим суспільство?
- є) що таке суспільство ризику?

Література

Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура. – М.: ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.

Кирвель Ч.С., Романов О.А. Социальная философия: Учебник. – Минск: Выш. шк., 2011. – С. 61-69.

Лосев А.Ф. Расцвет и падение номинализма. Мыслительно-нейтралицистская диалектика 14 века // Философия. Мифология. Культура. – М.: Политиздат, 1991. – С. 380-397.

Пахарь Л.И. Курс лекций по социальной философии. – Орел: Издательство ОГУ, 2006. – Ч. 1. – С. 3-6.

Пигров К.С. Социальная философия: Учебник. – С-Пб.: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2005. – С. 34-42.

Познание социальной реальности // Теория познания: В 4-х т. – М., 1995. – Т. 4. – Гл. 8.

Франк С.Л. Духовные основы общества. Введение в социальную философию // Духовные основы общества. – М.: Республика, 1992. – С. 13-146.

Хайек Ф.А. фон. Познание, конкуренция и свобода. Антология сочинений. – С-Пб.: Пневма, 1999. – 287 с.

Шилз Э. Общество и общества: макросоциологический подход // Американская социология: перспективы, проблемы, методы. – М.: Прогресс, 1972. – 392 с. – С. 341-359.

2.2.1. Перелік питань що виносяться на першу модульну контрольну роботу

Науковий статус соціальної філософії

Категоріально-поняттєвий апарат соціальної філософії

Проблема метода соціальної філософії: єдиний метод чи сукупність методів

Взаємодія соціальної філософії з нефілософськими науками

Проблемне поле соціально-філософського пізнання

Факт як проблема

Ключові інструменти соціально-філософського дослідження

Проблема взаємовідносин істини та ідеології у соціальному пізнанні

Групи соціально-філософських теорій

Специфіка філософського пізнання соціальної реальності

Диалектика об'єкта і предмета соціальної філософії

Виявлення специфіки соціального пізнання через процедуру порівняння

Рівні соціального пізнання. Типологія соціального знання

Загальні та специфічні функції соціальної філософії

Соціально-філософський зміст категорії "суспільство"

Макросоціологічні ознаки суспільства

Суспільство і суспільства

Системне та інформаційне розуміння суспільства

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. СОЦІАЛЬНА ГНОСЕОЛОГІЯ І СОЦІАЛЬНА ОНТОЛОГІЯ

Заняття 5. Соціальна реальність

Мета заняття. З'ясувати сутність феноменалістичного й реалістичного трактування соціальної реальності. Проаналізувати основні принципи аналізу соціальної реальності. Осмислити форми соціальної реальності за просторовою і часовою ознаками. Виявити її атрибут і модуси. Розкрити зміст суспільних відносин.

План заняття

1. Контрольно-аналітичне завдання:

- а) з'ясуйте в чому полягає сутність феноменалістичного й реалістичного трактування соціальної реальності;
- б) дайте характеристику форм соціальної реальності за просторовою і часовою ознаками;
- в) розкрийте зміст суспільних відносин.

2. Питання до теоретичного розгляду:

- а) філософське розуміння соціальної реальності;
- б) основні принципи аналізу соціальної реальності;
- в) атрибут і модуси соціальної реальності;
- г) суспільні відносини як особливий тип відносин.

3. Проблемні питання:

- а) чи правильно визнавати, що соціальна реальність не тільки не організована за принципом цілісності, а, навпаки, хаотична, невпорядкована, роз'єднана. Це реальність, у якій відсутній центр, а, відповідно, немає, і не може бути, єдиної організації?
- б) чи можна погодитися з думкою, що статичне, не змінюване суспільство – це абстракція, яка не має відношення до дійсності?
- в) чому слід вважати, що діяльність індивідів завжди має інституалізований характер?

4. Контрольні питання:

- а) що таке інституалізація?
- б) які форми соціальної реальності розрізняють за часовою ознакою?
- в) які є варіанти утопії?
- г) що є атрибутом соціальної реальності?
- д) що є модусами соціальної реальності?
- е) чому в ідеалізмі відносини позбавлені об'єктивності?
- є) чому суспільні відносини складають особливий тип?
- ж) що таке відношення?
- з) яка природа соціальних відносин?
- и) у чому полягає діалектика частини і цілого?

Література

Вебер М. Три чисті типи легітимного панування // Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика. – К.: Основи, 1998. – С. 157-172.

Кирвель Ч.С., Романов О.А. Социальная философия: Учебник. – Минск: Выш. шк., 2011. – С. 342-390.

Лосев А.Ф. Диалектика мифа // Философия. Мифология. Культура. – М.: Политиздат, 1991. – Гл. 10-12.

Мертон Р. Социальная теория и социальная структура (фрагменты). – К.: Абрис, 1996. – С. 81-108.

Пахарь Л.И. Курс лекций по социальной философии. – Орел: Издательство ОГУ, 2006. – Ч. 1. – С. 19-20; Ч. 3. – С. 25-30.

Познание социальной реальности // Теория познания: В 4-х т. – М., 1995. – Т.4. – Гл. 14; 16.

Семенов Ю.И. Философия истории. (Общая теория, основные проблемы, идеи и концепции от древности до наших дней). – М.: Современные тетради, 2003. – С. 22-89.

Заняття 6. Парадигмальність пізнання соціальної реальності

Мета заняття. Визначити зміст поняття "парадигма". Виявити єдність і розбіжність гіпотези, концепції, теорії. Зрозуміти вимоги ізоморфізму і гомоморфізму, що висувуються до теоретичних образів. Виявити специфіку соціально-філософського моделювання, концептуалізації і побудови концептуальної схеми. Проаналізувати проблему типологізації парадигм соціального пізнання.

План заняття

1. Контрольно-аналітичне завдання:

- а) проаналізуйте поняття "парадигма" в книзі: Кун Т. Структура научних революцій;
- б) розкрийте зміст понять гіпотеза, концепція, теорія;
- в) охарактеризуйте вимоги ізоморфізму і гомоморфізму;
- д) визначте відмінність понять моделі й моделювання в соціальному пізнанні;
- е) виявіть особливості соціально-філософських концептуальних схем Нового часу.

2. Питання до теоретичного розгляду:

- а) парадигми соціального пізнання;
- б) процеси виникнення парадигми;
- в) функції моделей соціального пізнання;
- д) концептуалізація і концептуальна схема;
- е) типологія парадигм соціального пізнання.

3. Проблемні питання:

- а) чи можна погодитися з думкою, що парадигмальність соціального пізнання має діалектично переривчасто-безперервний характер?

- б) чи можна вважати тип мислення тим же самим, що і парадигма?
- в) чи можна типологізацію парадигм соціального пізнання вважати проблемою?

4. Контрольні питання:

- а) що є основним завданням соціальної філософії?
- б) що таке парадигма?
- в) що входить до складу парадигми?
- г) що є гіпотезою?
- д) що таке концепція?
- е) на які групи розділяються теоретичні образи?
- є) що таке модель соціального пізнання?
- ж) що таке концептуалізація?
- з) яка мета концептуалізації?
- и) що таке концептуальна схема?
- і) що характерно для постнекласики?
- ї) що таке концептуальний клас теорій?

Література

Кирвель Ч.С., Романов О.А. Социальная философия: Учебник. – Минск: Выш. шк., 2011. – С. 42-61 и Раздел 8.

Кун Т. Структура научных революций. – М.: Издательство АСТ, 2003. – С. 73-82; 226-254.

Маркс К. 18 брюмера Луи Бонапарта // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – 2-е изд. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1955. – Т. 8. – С.119-128.

Пигров К.С. Социальная философия: Учебник. – С-Пб.: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2005. – С. 58-63.

Познание социальной реальности // Теория познания: В 4-х т. – М., 1995. – Т.4. – Гл. 3.

Заняття 7. Концептуальний клас натуралістичних теорій пізнання соціальної реальності

Мета заняття. Освоїти сутність концептуального класу натуралістичних теорій. Виявити особливості натуралістичних теорій новочасного періоду. З'ясувати розбіжності методологічного й онтологічного натуралізму. Виявити особливості натуралістичних теорій сучасного періоду. Проаналізувати основні поняття й закони натуралістичного тлумачення геополітики.

План заняття

1. Контрольно-аналітичне завдання:

- а) розкрийте сутність і головні положення соціобіології;
- б) розкрийте сутність і головні положення географічного детермінізму;
- в) проаналізуйте психологічний напрям у соціальній філософії;

- д) виявіть сутність націоналістичних концепцій;
- е) охарактеризуйте основні положення праці: Макіндер Х Географічна вісь історії;
- є) опишіть основні ідеї концепцій природного права й суспільного договору;
- ж) дайте характеристику основних положень геополітики;
- з) розкрийте сутність позитивізму.

2. Питання до теоретичного розгляду:

- а) натуралістична квазіпарадигма дорефлексивного періоду;
- б) натуралістична квазіпарадигма новочасного періоду;
- в) натуралістична квазіпарадигма сучасного періоду.
- г) геополітика.

3. Проблемні питання:

- а) наскільки правомірна позиція Е. Дюркгейма, що "соціальне слід пояснювати соціальним"?
- б) чи можна погодитись з думкою О.Ф. Лосева щодо Античності: "А те, що називалося в ті часи особистістю, трактувалося і як те, що відбувається речовинно (із матеріальних стихій, чи елементів), і як речовинно призначене (для сходження в такий же чуттєво-матеріальний космос і для розчинення в ньому)"?
- в) наскільки правомірно ставити питання про пошук "національної ідеї"?
- д) чи можна вважати термін "тоталітаризм" маніпулятивним?

4. Контрольні питання:

- а) які існують субстанціалістські парадигми дослідження соціальної реальності?
- б) що таке натуралістична квазіпарадигма?
- в) які періоди розрізняються в натуралістичній квазіпарадигмі?
- д) що таке континуальність цілого й частин?
- е) що таке методологічний та онтологічний натуралізм?
- є) що таке телурократія і таласократія?
- ж) які основні й похідний закони геополітики?

Література

- Арон Р. Этапы развития социологической мысли. – М.: Политика, 1993. – С. 489-570.
- Гаспарян Д.Э. История социальной философии. – М.: ИНФРА-М, 2012. – 166 с. – С. 42-68.
- Гоббс Т. Основ философии часть третья. О гражданине // Сочинения: в 2 тт. – М.: Мысль, 1989. – Т. 1. – С. 270-506.
- Дугин А. Основы геополитики. – М.: АРКТОГЕЯ-центр, 2000. – С. 10-18; 95-100; 284-294.

Лосев А.Ф. Типы античного мышления // Философия. Мифология. Культура. – М.: Политиздат, 1991. – С. 453-473.

Мід Дж. Г. Дух, самість і суспільство з точки зору соціального біхевіориста. – К.: Український Центр духовної культури, 2000. – 374 с.

Пахарь Л.И. Курс лекций по социальной философии. – Орел: Издательство ОГУ, 2006. – Ч. 2. – Лекции 17; 21.

Пигров К.С. Социальная философия: Учебник. – С-Пб.: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2005. – С. 100-102; 110-123.

Заняття 8. Концептуальний клас діяльнісних теорій пізнання соціальної реальності

Мета заняття. Осмислити діяльність як основу соціальної реальності й принцип концептуалізації. Проаналізувати концептуалізацію діяльнісного розуміння соціальної реальності. Ознайомитися з основними техноморфними концепціями діяльнісної квазіпарадигми. Визначити головні риси індустріального й постіндустріального суспільств. Осягнути основні положення історичного матеріалізму в межах концептуального класу діяльнісних теорій пізнання соціальної реальності.

План заняття

1. Контрольно-аналітичне завдання:

а) визначте сутність діяльності за книгою: Каган М.С. Человеческая деятельность. (Опыт системного анализа). – М.: Политиздат, 1974. – 328 с.

б) проаналізуйте працю: Маркс К. Экономическо-философские рукописи 1844 года // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – 2-е изд. – М.: Издательство политической литературы, 1974. – Т. 42. – С. 41-174.

в) виявіть розбіжності натуралістичної і діяльнісної квазіпарадигм;

г) охарактеризуйте матеріалістичне розуміння історії в праці: Маркс К., Энгельс Ф. Немецкая идеология // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – 2-е изд. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1955. – Т. 3. – С. 7-544. – С. 26.

д) проаналізуйте працю: Энгельс Ф. Людвиг Фейербах и конец классической немецкой философии // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – 2-е изд. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1955. – Т. 21. – С. 269-317.

е) виявіть схему співвідношення суспільного буття, а суспільної свідомості та класової боротьби в праці: Маркс К. 18 брюмера Луи Бонапарта // Маркс К., Энгельс Ф. Соч., 2-е изд. – Т. 8.

2. Питання до теоретичного розгляду:

а) концептуалізація діяльнісного розуміння соціальної реальності;

б) техноморфні концепції діяльнісної квазіпарадигми;

в) історичний матеріалізм.

3. Проблемні питання:

- а) у чому полягає сутність марксистської соціальної філософії?
- б) чи можна погодитись зі словами К. Маркса, "як само суспільство виробляє людину як людину, так і вона виробляє суспільство. Діяльність і користування її плодами, як за своїм змістом, так і за способом існування, носять суспільний характер ..."?
- в) чи можливо вчитися у історії?
- г) наскільки правомірним є твердження, що в боротьбі "класів і в зіткненні їхніх інтересів полягає рушійна сила всієї новітньої історії"?

4. Контрольні питання:

- а) чому діяльнісне розуміння соціальної реальності або залишає в тіні питання про трансцендентний характер соціального, або взагалі його заперечує?
- б) з точки зору діяльнісного розуміння соціальної реальності природна, не-природна чи над-природна?
- в) які етапи пройшла концептуалізація діяльнісного розуміння соціальної реальності?
- г) що таке техноморфізм?
- д) які риси характерні для індустріального суспільства?
- е) які типи діяльності необхідні для появи індустріального суспільства?
- є) що є визначальним для постіндустріального суспільства?
- ж) хто придумав термін "постіндустріалізм"?
- з) які головні риси постіндустріального суспільства?
- и) хто автор концепції "стадій економічного зростання"?
- ї) які епохи в історії людства виокремлює М. Маклюєн?
- й) що таке суспільне буття і суспільна свідомість?
- к) що таке матеріалістичне розуміння історії?
- л) що є атрибутом матеріальних відносин?
- м) що таке суспільно-економічна формація?

Література

Валлерстайн И. Анализ мировых систем и ситуация в современном мире. – СПб., 2001.

Вышеславцев Б.П. Кризис индустриальной культуры // Вышеславцев Б.П. Сочинения. – М.: Раритет, 1995. – Гл. 1.

Каган М.С. Человеческая деятельность. (Опыт системного анализа). – М.: Политиздат, 1974. – 328 с. – С.13-97; 180-246.

Кирвель Ч.С., Романов О.А. Социальная философия: Учебник. – Минск: Выш. шк., 2011. – Гл. 20.

Кляйн Н. No Logo. Люди против брэндов. – М.: Хорошая книга, 2012. – 624 с.

Маклюэн М. Галактика Гутенберга. Становление человека печатающего. – М.: Фонд "Мир", Академический Проект, 2005. – 496 с.

Маркс К. Экономическо-философские рукописи 1844 года // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – 2-е изд. – М.: Издательство политической литературы, 1974. – Т. 42. – С. 108-145.

Маркс К., Энгельс Ф. Немецкая идеология // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – 2-е изд. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1955. – Т. 3. – С. 7-544. – С. 15-78.

Пахарь Л.И. Курс лекций по социальной философии. – Орел: Издательство ОГУ, 2006. – Ч. 2. – Лекция 22; Ч. 3. – Лекция 41.

Пигров К.С. Социальная философия: Учебник. – С-Пб.: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2005. – С. 64-70; 123-147.

Сучасна зарубіжна соціальна філософія. – К.: Либідь, 1996. – 384 с.

Турен А. Возвращение человека действующего. Очерк социологии. – М.: Научный мир, 1998. – 204 с.

Заняття 9. Ідеалістично-субстанціональний концептуальний клас пізнання соціальної реальності

Мета заняття. Розкрити духовне як основу соціальної реальності й принцип концептуалізації. Визначити головне питання соціального ідеалізму. Проаналізувати дихотомію ідеального та матеріального світів. Ознайомитися з неокантіанською концепцією права та неотомістською концепцією відродженого природного права. Зрозуміти сутність опозиції-єдності "Я-Інший".

План заняття

1. Контрольно-аналітичне завдання:

- а) проінтерпретуйте духовне як основу соціальної реальності;
- б) визначте головне питання соціального ідеалізму;
- в) охарактеризуйте завдання систематизації та субординації суспільних відносин в об'єктивному ідеалізмі;
- г) проаналізуйте неокантіанську концепцію права Р. Штаммлера;
- д) охарактеризуйте основні ідеї і положення неокантіанства;
- е) охарактеризуйте основні ідеї і положення соціальної філософії Х. Ортегі-і-Гассета.

2. Питання до теоретичного розгляду:

- а) духовне як основа соціальної реальності;
- б) духовне як принцип концептуалізації;
- в) дихотомія двох світів;
- г) ідеалістичні концепції права;
- д) опозиція-єдність "Я-Інший".

3. Проблемні питання:

- а) чи дійсно, слідом за І. Кантом: "Ми не можемо навіть питати, що повинно відбуватися в природі ... ми можемо лише питати, що відбувається в природі"?
- б) Г.В.Ф. Гегель стверджував: "Завдання філософії – осягнути те, що є, бо те, що є, є розум". Однак чи дійсно те, що є – розумне?
- в) кому б могли належати і чому слова: "Ми уявляємо собі кожну людину ... як тип, до якого вона належить в силу своєї індивідуальності, ми подумки підводимо її, разом з усією її одиничністю, під якусь загальну категорію"? К Марксу чи Г. Зіммелю?
- г) чи можливе порівняння "царства необхідності" і "царства свободи" з діяльнісною квазіпарадигмою соціально реальності?

4. Контрольні питання:

- а) що таке дихотомія соціального світу?
- б) в яких аспектах проявляється ідеалізм?
- в) чому виникає опозиція "Я-Інший"?
- г) у релігійному аспекті об'єктивно-ідеалістичного субстанціоналізму до опозиції-єдності "Я-Інший" додається, як мінімум, ... взаємозалежних тези. Скільки ж цих тез?
- д) як можливе суспільство згідно із Г. Зіммелем?

Література

- Гаспарян Д.Э. История социальной философии. – М.: ИНФРА-М, 2012. – 166 с. – С. 83-104.
- Зиммель Г. Социальная дифференциация. Социологические и психологические исследования // Избранное: В 2-х тт. – М.: Издательство «Юристъ», 1996. – Т. 2. – С. 301-465.
- Как возможно общество? // Избранное: В 2-х тт. – М.: Издательство «Юристъ», 1996. – Т. 2. – С. 509-526.
- Маркс К. Экономическо-философские рукописи 1844 года // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – 2-е изд. – М.: Издательство политической литературы, 1974. – Т. 42. – С. 152-174.
- Ойзерман Т.И. Проблема долженствования в философии Гегеля // Вопросы философии. – 1995. – № 5. – С. 98-107.
- Пахарь Л.И. Курс лекций по социальной философии. – Орел: Издательство ОГУ, 2006. – Ч. 2. – Лекция 18; 19-20.
- Пахарь Л.И. Курс лекций по социальной философии. – Орел: Издательство ОГУ, 2006. – Ч. 2. – Лекции 24.
- Пигров К.С. Социальная философия: Учебник. – С-Пб.: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2005. – С. 102-110.
- Юм Д. Трактат о человеческой природе // Юм Д. Сочинения: В 2-х тт. – М.: Мысль, 1996. – Т. 1. – С. 53-655.

Заняття 10. Феноменологічний концептуальний клас пізнання соціальної реальності

Мета заняття. Визначити суб'єктивне як основу соціальної реальності й принцип концептуалізації. Зрозуміти сутність феноменологічного вчення про свідомість. Розкрити гуссерлівське епохе як методологічний принцип феноменологічного тлумачення соціальної реальності. Осмислити соціальну реальність як конструйовану реальність. Ознайомитися з найбільш відомими концепціями феноменологічного руху. Розкрити постмодерні варіації антисубстанціальних ідей про соціум (антиідеологія).

План заняття

1. Контрольно-аналітичне завдання:

- а) визначить суб'єктивне як принцип концептуалізації;
- б) проаналізуйте гуссерлівське епохе;
- в) дайте загальну характеристику книги: Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности. – М.: Медиум, 1995. – 323 с.
- г) дайте характеристику основним постатям феноменологічного руху за книгою: Шпигельберг Г. Феноменологическое движение. Историческое введение. – М.: Логос, 2002. – 680 с.

2. Питання до теоретичного розгляду:

- а) суб'єктивне як основа соціальної реальності;
- б) феноменологічне вчення про свідомість;
- в) соціальна реальність як конструйована реальність;
- г) феноменологічний рух.

3. Проблемні питання:

- а) чи правильно стверджувати, що дослідження феноменів можливе не як відкриття законів, а тільки як опис способів їхньої даності свідомості?
- б) чи можна погодитися з тим, що не може бути ніякої об'єктивності, оскільки все в світі опосередковано діяльністю свідомості?
- в) чи можна погодитися з думкою Е. Гуссерля: "Приписуючи феноменам природу, шукати їхні реальні частини, що підлягають визначенню, їхні причинні зв'язки – значить впадати в найчистішу нісенітницю, не найкращу, ніж та, яка вийшла б, якби хто-небудь забажав питати про каузальні властивості, зв'язки ... чисел"?

4. Контрольні питання:

- а) чому суб'єктивізм виступив у ролі особливого методологічного принципу?
- б) які риси свідомості найбільш суттєві для феноменолога?
- в) що таке епохе? Які етапи проходить епохе?
- г) що таке аппрезентація і феноменологічна горизонтність?
- д) що таке інтенціональність?
- е) що таке ретенція і протенція?

- є) що таке феноменологічний рух?
- ж) чому потрібно утримуватися від судження щодо субстанції соціального світу за думкою Е. Гуссерля?
- г) що є конструктами соціальної реальності?

Література

Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности. – М.: Медиум, 1995. – Гл. 2-3.

Елена Гурко. Деконструкция: тексты и интерпретация. Жак Деррида. Оставь это имя (Постскриптум). Как избежать разговора: денегации. – М.: Экономпресс, 2001. – 320 с.

Пахарь Л.И. Курс лекций по социальной философии. – Орел: Издательство ОГУ, 2006. – Ч. 2. – Лекции 25, 26, 27.

Пигров К.С. Социальная философия: Учебник. – С-Пб.: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2005. – С. 147-162;

Шпигельберг Г. Феноменологическое движение. Историческое введение. – М.: Логос, 2002. – 680 с.

Шюц А. Избранное: Мир, светящийся смыслом. – М.: РОССПЭН, 2004. – 1056 с.

Заняття 11. Суспільство як ціле, або система

Мета заняття. Дослідити сутність суспільства як цілого, або системи. З'ясувати методологію системного розуміння соціальної реальності. Осмислити діалектичну схему "загальне-особливе-одиничне". Визначити принципи розрізнення підсистем суспільства. Осмислити діалектичне розуміння співвідношення сфер соціуму в історичному матеріалізмі. Проаналізувати сфери суспільства, їхні рівні, структурні елементи. Зрозуміти особливість інститутів як підсистем суспільства. Розкрити хронотоп як підсистему суспільства.

План заняття

1. Контрольно-аналітичне завдання:

- а) проаналізуйте діалектичну схему "загальне-особливе-одиничне" в соціальному;
- б) охарактеризуйте закони діалектики;
- в) розкрийте співвідношення матеріального й ідеального, з однієї сторони, та економічної і духовної сфер, з другої;
- г) проаналізуйте основні положення праці: Семёнов Ю.И. Марксова теория общественно-экономических формаций и современность // Семёнов Ю.И., Гобозов И.А., Гринин Л.Е. Философия истории: проблемы и перспективы. – М.: КомКнига, 2007. – 272 с. – С. 68-105.

2. Питання до теоретичного розгляду:

- а) типологія підсистем суспільства;
- б) сфери суспільства;

- в) структури суспільства та структурність соціальних сфер;
- г) інститути суспільства;
- д) хронотопи суспільства;
- е) соціальні групи;
- є) принцип випереджального відображення;
- ж) сфера повсякденності;
- з) спосіб виробництва;
- и) конкретика сфер суспільства.

3. Проблемні питання:

- а) чи можна погодитися з твердженнями Б.П. Вишеславцева та К. Поппера щодо "злиденності марксизму"?
- б) чи можна погодитися з позицією Ю.І. Семенова, що "матеріальне виробництво є основою всієї людської діяльності"?
- в) чи можна погодитися з думкою Ю.І. Семенова: "Нема особливого світу загального. Загальне існує не саме по собі, не самотійно, а тільки в окремому і через окреме. З іншого боку, і окреме не існує без загального"?
- г) кому б могли належати слова що, в історичній дійсності "справжня держава і справжній уряд виникають лише тоді, коли вже існує різниця станів, коли багатство і бідність стають дуже великі й коли виникають такі відносини, при яких величезна маса вже не може задовольняти свої потреби так, як вона звикла"?

4. Контрольні питання:

- а) що таке соціальна реальність? Яким чином вона існує?
- б) що є змістом соціальної реальності?
- в) що таке соціальне єдине?
- д) що таке підсистема суспільства?
- е) на підставі чого розрізняються підсистеми соціуму?
- є) що таке сфера суспільства?
- ж) що таке інститут суспільства?
- з) що таке структура суспільства?
- и) що таке хронотоп суспільства?
- і) які бувають соціальні групи?
- й) що таке соціальний клас?
- к) яка сфера суспільства є провідною?
- л) яка сфера суспільства вважається провідною?

Література

Анохин П.К. опережающее отражение действительности // Избранные труды. Философские аспекты теории функциональной системы. – М.: Наука, 1978. – 400 с. – С. 7-26.

Бахтин М.М. Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике // Вопросы литературы и эстетики. – М.: Художественная литература, 1975. – С. 234-236.

Бибахин В. В. Кризис антиидеологии // Новые тенденции в западной социальной философии. – М.: ИФАН СССР, 1988. – 170 с. – С. 132-140.

Вышеславцев Б.П. Философская нищета марксизма // Сочинения. – М.: Раритет, 1995. – 461 с. – С. 15-180.

Кирвель Ч.С., Романов О.А. Социальная философия: Учебник. – Минск: Выш. шк., 2011. – Раздел 2.

Крапивенский С.Э. Социальная философия. – М.: Гум. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – С.62-148.

Лысак И.В. Общество как саморазвивающаяся система. – Таганрог: Изд-во ТТИ ЮФУ, 2008. – 112 с.

Пахарь Л.И. Курс лекций по социальной философии. – Орел: Издательство ОГУ, 2006. – Ч. 3. – Раздел 6.

Пигров К.С. Социальная философия: Учебник. – С-Пб.: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2005. – С. 80-86.

Семёнов Ю.И. Марксова теория общественно-экономических формаций и современность // Семёнов Ю.И., Гобозов И.А., Гринин Л.Е. Философия истории: проблемы и перспективы. – М.: КомКнига, 2007. – 272 с. – С. 68-105.

Энгельс Ф. Людвиг Фейербах и конец классической немецкой философии // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – 2-е изд. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1955. – Т. 21. – С. 269-317.

2.2.2. Перелік питань що виносяться на другу модульну контрольну роботу

- Атрибут і модуси соціальної реальності
- Головне питання соціального ідеалізму
- Гуссерлівське епохе як методологічний принцип феноменологічної концептуалізації
- Дихотомія двох світів
- Діалектика хронотопів суспільства
- Діяльність як основа соціальної реальності й принцип концептуалізації
- Духовне як основа соціальної реальності й принцип концептуалізації
- Історичний матеріалізм в межах діяльнісної квазіпарадигми
- Концептуалізація діяльнісного розуміння соціальної реальності
- Концептуалізація і концептуальна схема
- Концептуальні класи теорій, або квазіпарадигми
- Натуралістична квазіпарадигма дорефлексивного періоду
- Натуралістична квазіпарадигма новочасного періоду
- Натуралістична квазіпарадигма сучасного періоду
- Неокантіанська концепція права

Неотомістська концепція відродженого природного права
Опозиція-єдність "Я-Інший"
Парадигми соціального пізнання
Проблема типології парадигм соціального пізнання
Соціальна реальність як конструйована реальність
Соціальні відносини
Суб'єктивне як основа соціальної реальності й принцип концептуалізації
Сфери суспільства
Техноморфні концепції діяльнісної квазіпарадигми
Типологія підсистем суспільства
Феноменологічне вчення про свідомість
Феноменологічний рух
Філософське розуміння соціальної реальності
Форми соціальної реальності за просторовою і часовою ознаками
Що відбувається всередині парадигми?

2.3. Завдання для самостійної роботи

Мета самостійної роботи студентів

Самостійна робота студентів зорієнтована на модульно-рейтингову систему оцінювання знань, вона є базовим елементом університетської освіти, закономірним продовженням лекційної роботи викладача й студента і – головне – виявленням організованості студента, рівнем володіння матеріалом курсу.

Самостійна робота передбачає – 1) вироблення умінь опрацювання наукової та довідкової літератури; 2) вироблення навичок самостійного дослідження конкретного соціального матеріалу.

Її результативність оцінюється різними формами контролю, балів, передбаченими Положенням про модульно-рейтингову систему оцінювання знань студентів з дисциплін, викладання яких забезпечує кафедра філософії.

Форми організації і контролю самостійної роботи

Основною формою контролю за самостійною роботою студентів (СРС) з курсу "Соціальна філософія" є виступи студентів на семінарських заняттях, рівень знань при написанні індивідуального навчально-дослідного завдання (ІНДЗ), здатність до філософського мислення, виявлених при різних формах контрольованого оцінювання.

Згідно з цим видом робіт від студента вимагається прочитати вказані філософські тексти, проаналізувати їх, зрозуміти основну ідею, викладені основні положення, принципи, категорії, поняття тощо та вміти їх передати чітко й осмислено. У разі необхідності слід звертатися до словників (філософських, іншомовних слів і т.п.) і довідкової літератури.

Самостійна робота є **обов'язковим** видом студентських робіт з курсу "Соціальна філософія". **Форми контролю** – опитування або філософський діалог під час семінарських занять. У випадку, якщо студент з поважної

причини не зміг вчасно пройти контроль, дозволяється додаткова здача матеріалу в строго відведену годину на кафедрі філософії.

Завдання для самостійної роботи студентів

Тема 1.1.

- 1) Кедров Б.М. Беседы о диалектике. Шестидневные философские диалоги во время путешествия. – М.: КомКнига, 2007. – 240 с. – С. 9-114. (дни первый, второй и третий).
- 2) Степин В.С. История и философия науки. – М.: Академический Проект; Трикста, 2011. – 423 с. – С. 307-370.

Тема 1.2.

Лосев А.Ф. Диалектика мифа // Философия. Мифология. Культура. – М.: Политиздат, 1991. – 525 с. – Гл. 1-3, 8, 9.

Тема 1.3.

Хайдеггер М. Письмо о гуманизме // Проблема человека в западной философии. – М.: Прогресс, 1988. – С. 314–356.

Тема 1.4.

Кедров Б.М. Беседы о диалектике. Шестидневные философские диалоги во время путешествия. – М.: КомКнига, 2007. – 240 с. – С. 114-238. (дни четвёртый, пятый и шестой).

Тема 2.1.

Лосев А.Ф. Диалектика мифа // Философия. Мифология. Культура. – М.: Политиздат, 1991. – 525 с. – Гл. 10-12.

Тема 2.2.

- 1) Кун Т. Структура научных революций. – М.: Издательство АСТ, 2003. – 605 с. – С. 73-82; 226-254.
- 2) Маркс К. 18 брюмера Луи Бонапарта // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – 2-е изд. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1955. – Т. 8. С.119-128.

Тема 2.3.

- 1) Дугин А. Основы геополитики. – М.: АРКТОГЕЯ-центр, 2000. – 928 с. – С. 10-18; 95-100; 284-294.
- 2) Лосев А.Ф. Типы античного мышления // Философия. Мифология. Культура. – М.: Политиздат, 1991. – 525 с. – С. 453-473.

Тема 2.4.

- 1) Каган М.С. Человеческая деятельность. (Опыт системного анализа). – М.: Политиздат, 1974. – 328 с. – С.13-97; 180-246.
- 2) Маркс К. Экономическо-философские рукописи 1844 года // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – 2-е изд. – М.: Издательство политической литературы, 1974. – Т. 42. – С. 108-145.
- 3) Маркс К., Энгельс Ф. Немецкая идеология // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – 2-е изд. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1955. – Т. 3. – С. 7-544. – С. 15-78.

Тема 2.5.

Маркс К. Экономическо-философские рукописи 1844 года // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – 2-е изд. – М.: Издательство политической литературы, 1974. – Т. 42. – С. 152-174.

Тема 2.6.

1) Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности. – М.: Медиум, 1995. – 323 с. – Главы 2, 3.

2) Шпигельберг Г. Феноменологическое движение. Историческое введение. – М.: Логос, 2002. – 680 с. – С. 637-678.

Тема 2.7.

1) Бахтин М.М. Вопросы литературы и эстетики. Исследования разных лет. – М.: Художественная литература, 1975. – 504 с. – С. 234-236.

2) Семёнов Ю.И. Марксова теория общественно-экономических формаций и современность // Семёнов Ю.И., Гобозов И.А., Гринин Л.Е. Философия истории: проблемы и перспективы. – М.: КомКнига, 2007. – 272 с. – С. 68-105.

3) Энгельс Ф. Людвиг Фейербах и конец классической немецкой философии // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – 2-е изд. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1955. – Т. 21. – С. 269-317.

2.4. Індивідуальні навчально-дослідні завдання (ІНДЗ)

Згідно з цим видом робіт від студента вимагається прочитати певний соціально-філософський твір, проаналізувати його структуру, зрозуміти основну ідею, викладені основні положення, принципи, категорії, поняття тощо та скласти відповідний категоріально-поняттєвий словник. У разі необхідності слід звертатися до словників (філософських, іншомовних слів і т.п.) і довідкової літератури.

Конкретний соціально-філософський твір обирається студентом самостійно і вільно або із запропонованого переліку, або самостійно і вільно.

Даний вид самостійної роботи є **факультативним** видом студентських робіт з курсу "Соціальна філософія". **Форми контролю** – індивідуальна перевірка протягом навчального семестру, але не пізніше закінчення семінарів. Під час проведення екзамену ІНДЗ не приймається й не перевіряється. У якості ІНДЗ може бути прийнята готовий до друку текст статті для студентської конференції.

Приблизний перелік соціально-філософських творів:

Платон. Держава або Закони

Платон. Закони

Аристотель. Політика

Августин. Про град Божий

Фома Аквінський. Сума теології або Сума проти язичників

Фома Аквінський. Сума проти язичників

Мор Т. Утопія

Кампанелла Т. Місто сонця

Макіавеллі Н. Монарх

Гоббс Т. Левіафан
Локк Дж. Два трактати про правління
Руссо Ж.-Ж. Про суспільний договір
Мандевіль Б. Байка про бджіл
Маркс К. Маніфест комуністичної партії
Шпенглер О. Занепад Європи
Турен А. Діюча людина

2.4.1. Вимоги до оформлення ІНДЗ

1. Робота повинна бути надрукована грамотно.
2. В тексті не допускаються неточність цитат, закреслення, скорочення слів (крім загальноприйнятих).
3. На титульному листі обов'язково назва ННІ, вказується тема, номер курсу і назва групи, де навчається студент, прізвище і ініціали автора, науковий ступінь, звання і прізвище з ініціалами викладача.
4. Об'єм роботи корегується досліджуваною проблематикою, кегль 14, інтервал – 1,5; посилання даються у квадратних дужках, де цифра вказує на номер сторінки (сторінок).
5. Сторінки нумеруються у верхньому правому куті.
6. В кінці роботи наводиться перелік використаної літератури.
7. Дані про джерела наводяться в повному обсязі.

ІНДЗ виявляє вміння читати, ретельно аналізувати й концептуально розуміти соціальні тексти за курсом. Така робота – це письмова відповідь на досить вузьке і чітко сформульоване питання за опрацьованим самостійно матеріалом. Вона повинна показати, що студент успішно освоює навчальну дисципліну, всю літературу, що рекомендована викладачем.

Від студента вимагається уважне відношення до орфографії, пунктуації й стилю викладення, тому що погрішності в мові впливають, причому істотно, на чистоту аргументації, а, отже, й на загальну оцінку.

Студенти повинні писати роботи своїми словами. Пряме цитування повинне бути зведене до мінімуму.

3. СИСТЕМА КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ЗНАНЬ ТА ЇХНЄ ОЦІНЮВАННЯ

Вивчення курсу "Соціальна філософія" передбачає наступні види контролю:

- самоконтроль, який здійснює студент, орієнтуючись на контрольні питання до кожного змістового модулю;
- поточний контроль, який здійснюється в процесі семінарських занять (експрес-опитування, контрольна-аналітична робота, співбесіда);
- рубіжний контроль, або модульна контрольна робота (МКР);
- підсумковий контроль (екзамен).

3.1. Розподіл балів і критерії оцінювання

Поточне тестування та самостійна робота													Підсумковий екзамен	Сума
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2									50	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13		
2+	2+	2+	2+1	2+	2+	2+	2+	2+	2+	2+	2+	2+1		
1	1	1		1	1	1	1	1	1	1	1			
39														
Мод. к.р. № 1, 2										4 + 7				
Інд. робота										10				

Шкала оцінювання знань

Рейтинговий показник	Оцінка у національній шкалі	Оцінка ECTS	
90 – 100	Зараховано	5 (відмінно)	
85 – 89		4 (добре)	
75 – 84			С (добре)
68 – 74			D (задовільно)
60 – 67		3 (задовільно)	
35 – 59	Не зараховано	2 (незадовільно)	
1 – 34		–	
		F (незадовільно)	

3.2. Оцінювання знань

Перевірка підготовленості студентів з навчальної дисципліни передбачає виявлення: 1) рівня та обсягу теоретичних знань; 2) ступеня оволодіння пропонованими методами соціально-філософського дослідження.

Знання оцінюються за відомими критеріями: 1) відповідність змісту відповіді темі; 2) повнота та послідовність розкриття теми; 3) фактична точність, точність вживання категорій, понять, термінів; 4) обізнаність у літературі з предмету; 5) уміння висловити власну точку зору на проблему (питання), що розглядається; 6) послідовність викладу.

3.2.1. Оцінювання усних відповідей на теоретичні питання

Оцінка – 2 бали за усну відповідь на практичному занятті виставляється, якщо студент повно і послідовно розкрив тему, виявив

обізнаність у літературі з предмету, переконливо й обґрунтовано висловив власну точку зору на проблему, що розглядається, проілюстрував відповідь самостійними прикладами, дотримуючись при цьому норм літературної мови.

Оцінка – 1 бал виставляється, якщо студент правильно, достатньо повно і послідовно розкрив тему, виявив обізнаність у літературі з предмету, висловив власну точку зору на проблему, що розглядається, проілюстрував вдалими прикладами, дотримуючись норм літературної мови, однак припускається окремих недоліків (не більше одного порушення послідовності викладу, не більше однієї неточності фактичного характеру, не більше двох погрішностей у вживанні термінів і понять).

Оцінка – 0 балів виставляється, якщо студент виклав основні положення теми, що розглядається (не менше 50% матеріалу), загалом орієнтується в літературі з предмету, наводить приклади, однак є істотні недоліки (не більше двох порушень послідовності викладу, не більше двох неточностей фактичного характеру, не більше трьох погрішностей у вживанні термінів і понять, відсутня самостійність суджень, їх аргументованість, помилки в мовному оформленні реплік).

За обізнаність в соціально-філософських текстах, які винесені на самостійне опрацювання виставляється не більше **1 бала** по кожній окремій темі.

3.2.2. Оцінювання модульних контрольних

Перша модульна контрольна робота (МКР) з навчальної дисципліни "Соціальна філософія" містить одне теоретичне питання, а друга МКР – два теоретичні питання. Критерії оцінювання відповіді на теоретичне питання аналогічні усній відповіді.

Слід ураховувати, що **4 бали** виставляється за завдання, виконані повністю, правильно і без яких-небудь помилок.

3 бали ставиться при виконанні завдання не менш ніж на 75%, при цьому може бути допущено один недолік в виборі мовно-категоріальних засобів і одна неточність в оформленні.

2 бали ставиться, якщо практичне завдання виконане не менш ніж на 50 %, при цьому допущено не більше двох неточностей в оформленні і не більше двох недоліків в виборі мовних засобів.

1 бал може бути виставлено, якщо завдання виконане менше ніж наполовину, фрагментарно і при цьому допущено багато погрішностей.

Друга МКР оцінюється аналогічним чином. При цьому відбувається подвоєння балів, оскільки в ній два питання.

3.2.3. Оцінювання відповіді на екзамені

Екзамен з предметів філософського циклу передбачає три теоретичні питання. Слід ураховувати, що **50 балів** виставляється за усну відповідь при умові, що студент повно і послідовно розкрив тему, виявив обізнаність у літературі з предмету, переконливо й обґрунтовано висловив власну точку

зору на проблему, що розглядається, проілюстрував відповідь прикладами, дотримуючись при цьому норм літературної мови.

34-49 бали виставляється, якщо студент правильно, достатньо повно розкрив тему (не менше ніж на 80%), однак в окремих місцях:

- порушив послідовність викладу матеріалу;
- навів несистемне осмислення матеріалу;
- виявив недостатню самостійність суджень;
- допустив неточність фактичного характеру;
- зробив помилку у застосуванні філософської термінології;
- добрав не дуже переконливі приклади;

29-33 балів ставиться при відповіді на всі питання не менш ніж на 60%, однак є істотні недоліки:

- непослідовність викладу матеріалу;
- несистемне осмислення матеріалу;
- не продемонстрував самостійних суджень;
- допустив неточності фактичного характеру;
- зробив помилки у застосуванні філософської термінології;
- навів непереконливі приклади;

14-28 балів ставиться при відповіді на всі питання не менш ніж на 40%, однак:

- є суттєві порушення у послідовності викладу матеріалу;
- є чимало помилок фактичного характеру;
- поверхово орієнтується в літературі з предмету;
- наводить окремі приклади;
- порушення логіки умовиводів;
- помилки в мовному оформленні реплік.

6-13 бали може бути виставлено при відповіді на всі питання менш ніж на 20% і при цьому допущено погрешностей більше, ніж для 7-8 балів.

1-5 бали виставляється, якщо виконані окремі фрагменти завдання.

0 балів виставляється при повній відсутності відповідей як на основні, так і додаткові питання.

3.3. Питання до екзамену

1. Атрибут і модуси соціальної реальності
2. Взаємодія соціальної філософії з нефілософськими науками
3. Виявлення специфіки соціального пізнання через процедуру порівняння
4. Головне питання соціального ідеалізму. Дихотомія двох світів
5. Групи соціально-філософських теорій
6. Гуссерлівське епохе як методологічний принцип феноменологічної концептуалізації
7. Діалектика об'єкта і предмета соціальної філософії
8. Діяльність як основа соціальної реальності й принцип концептуалізації
9. Духовне як основа соціальної реальності й принцип концептуалізації
10. Загальні та специфічні функції соціальної філософії

11. Ідеалістично-субстанціональний концептуальний клас пізнання соціальної реальності
12. Історичний матеріалізм в межах діяльнісної квазіпарадигми
13. Категоріально-поняттєвий апарат соціальної філософії
14. Категорія "суспільство" як проблема
15. Класифікація соціальних фактів
16. Ключові інструменти соціально-філософського дослідження
17. Концептуалізація діяльнісного розуміння соціальної реальності
18. Концептуалізація і концептуальна схема
19. Концептуальний клас діяльнісних теорій пізнання соціальної реальності
20. Концептуальний клас натуралістичних теорій пізнання соціальної реальності
21. Концептуальні класи теорій, або квазіпарадигми
22. Макросоціологічні ознаки суспільства
23. Натуралістична квазіпарадигма дорефлексивного періоду
24. Натуралістична квазіпарадигма новочасного періоду
25. Натуралістична квазіпарадигма сучасного періоду
26. Науковий статус соціальної філософії
27. Неокантіанська концепція права. Р. Штаммлер
28. Неотомістська концепція відродженого природного права
29. Опозиція-єдність "Я-Інший"
30. Парадигмальність пізнання соціальної реальності
31. Парадигми соціального пізнання
32. Проблема взаємовідносин істини та ідеології у соціальному пізнанні
33. Проблема метода соціальної філософії: єдиний метод чи сукупність методів
34. Проблема типологізації парадигм соціального пізнання
35. Проблемне поле соціально-філософського пізнання
36. Рівні соціального пізнання. Типологія соціального знання
37. Системне та інформаційне розуміння суспільства
38. Соціальна гносеологія і соціальна онтологія
39. Соціальна реальність
40. Соціальна реальність як конструйована реальність
41. Соціальні відносини
42. Соціально-філософський зміст категорії "суспільство"
43. Специфіка філософського пізнання соціальної реальності
44. Структури соціуму та суспільних сфер, інститутів
45. Суб'єктивне як основа соціальної реальності й принцип концептуалізації
46. Суспільство і суспільства
47. Суспільство як ціле, або система
48. Суспільство: проста сукупність людей, система відносин, цілісне утворення чи соціальний організм?
49. Сфери суспільства

50. Техноморфні концепції діяльнісної квазіпарадигми
51. Типологія підсистем суспільства
52. Утопічне мислення
53. Факт як проблема
54. Феноменологічне вчення про свідомість
55. Феноменологічний концептуальний клас пізнання соціальної реальності
56. Феноменологічний рух
57. Філософське розуміння соціальної реальності
58. Форми соціальної реальності за просторовою і часовою ознаками
59. Хронотопи суспільства та їхня діалектика
60. Що відбувається всередині парадигми?

ГЛОСАРІЙ

Атрибут (від лат. attribuo – надаю, наділяю) – невід'ємна, необхідна, істотна властивість об'єкта. Наприклад, протяжність є атрибутом матерії.

Відношення – філософське поняття, що розкриває взаємозалежність частин і елементів певної системи. Має об'єктивну й універсальну природу, оскільки в світі "існують тільки речі, їх властивості і відносини, які знаходяться в нескінченних зв'язках з іншими речами й властивостями ... що усяка конкретна річ перебуває в різних відносинах до всього іншого ... Річ, узята в різних відносинах, виявляє різні властивості. Таким чином, властивості визначаються відношенням, останнє містить в собі прояв властивостей".

Всезагальне – філософська категорія для позначення закону існування, зміни й розвитку особливих й одиничних явищ, об'єктів, процесів і т.д. в їх зв'язку, взаємодії і єдності, а також граничності існування єдності в різноманітті, наприклад, Всесвіт.

Гіпотеза (від грецьк. – hypothesis підстава, припущення), положення, висунуте в як попереднє, умовне пояснення чого-небудь, засноване на ймовірності; припущення про існування деякого явища; догадка.

Дихотомія (від грецьк. dichotomia – поділ на дві частини), розподіл на дві непересічні частини. Наприклад, у філософії І. Канта такими були царство необхідності й царство свободи.

Діалектика (від грецьк. dialektike – мистецтво вести бесіду), 1) філософський підхід, у межах якого стверджується, що все суще і мислиме має внутрішню суперечливість та вважається, що вона є основним, або єдиним джерелом усякого руху й розвитку; 2) філософське вчення про становлення й розвиток буття й пізнання та заснований на цьому вченні метод мислення; 3) вчення про єдність і боротьбу протилежностей; 4) процес такого руху й розвитку (діалектика подій, діалектика історії, діалектика суспільства, діалектика розвитку); 5) в марксизмі – теорія пізнання й логіки.

Загальне – філософська категорія для позначення того, що в силу необхідності або закономірності є спільним для множини; форма існування всіх особливих та одиничних явищ, закономірна форма їхнього взаємозв'язку в складі деякого цілого. А також тотожність всіх речей і явищ одне одному в тому чи іншому відношенні, властива всім їм ознака, на підставі якої вони об'єднуються в певний клас, вид, рід або множину.

Конкретне (від лат. concretus – згущений, ущільнений, зрослий) – філософська категорія для позначення безпосередньо даного, чуттєво сприйманого цілого. В діалектиці конкретне протилежно абстрактному або пов'язане з загальним і особливим.

Концептуалізація – це: 1) процедура введення онтологічних уявлень в накопичений масив емпіричних даних; 2) первинна теоретична форма, що забезпечує теоретичну організацію матеріалу; 3) схема зв'язку понять, що дозволяє продукувати гіпотези про природу і характер взаємозв'язків деякого поля об'єктів; 4) спосіб організації розумової роботи, що дозволяє рухатися

від матеріалу і первинних теоретичних понять до категорій, які гранично відображають реальність.

Концептуальна схема – сукупність гіпотез і припущень про природу досліджуваних об'єктів, засновану на наявних теоретичних висновках і відповідній системі понять, що дозволяє виходити на рівень емпіричної і теоретичної роботи з заданими предметами (встановлення зовнішніх зв'язків понять).

Концептуальний клас – деяке число теорій, що виникають на основі однієї і тієї ж гіпотези.

Концепція (лат. *conceptio*, від *conspicere* – схоплювати, думати, замишляти), спосіб розуміння, трактування предмета, явища, процесу, керівна ідея для їхнього систематичного висвітлення, а також магістральний задум, конструктивний принцип в різних видах діяльності.

Кореляція (від пізнолат. *correlatio* – співвідношення), співвіднесення, взаємозв'язок, взаємозалежність, взаємозумовленість чого-небудь.

Метод – сукупність прийомів і операцій пізнання й практики; алгоритм досягнення результатів у пізнанні. Вибір і застосування певного методу обумовлюється **метою, предметом і умовами** пізнавальної чи практичної діяльності. При цьому метод, формуючись як теоретичний результат минулого дослідження, виступає як **вихідний пункт і умова** подальших досліджень.

Модель соціальна – спрощення теоретичного образу, а не об'єкту в соціальному пізнанні. Наприклад, якщо при моделюванні соціального конфлікту використовується *теоретичний образ* боротьби, то *військова модель* буде значно відрізнятися від *моделі миру*. Обидві моделі будуть мати різні поняттєві й термінологічні апарати, різні вимірювання, різні практичні наслідки тощо.

Модус (від лат. *modus* – міра, спосіб, образ, вигляд), філософське поняття, що позначає властивість предмета, притаманну йому лише в деяких станах на відміну від атрибута як невід'ємної властивості предмета.

Особливе – філософська категорія, що виражає предмет як ціле в єдності й співвіднесенні його протилежних моментів (одиночного й загального). Особливе розуміється як щось, що опосередковує відношення між одиничним і загальним. Наприклад, поняття "руський" є загальним щодо кожної руської людини й особливим по відношенню до поняття "слов'янин".

Парадигма (грец. *paradeigma* – приклад, зразок) в сучасній філософії – система теоретичних, методологічних і аксіологічних установок, прийнятих в якості деякого зразка вирішення наукових завдань, і які розділяються всіма членами наукового співтовариства.

Принцип (від лат. *principium* – начало, основа), 1) основне вихідне положення якої-небудь теорії, вчення, науки, світогляду, організації; 2) передумова (принцип мислення, принцип дії); 3) в онтологічному смислі вихідний пункт, першооснова, саме перше (реальний принцип, принцип буття).

Процес соціальний (лат. processus), хід, розвиток якого-небудь явища; послідовна закономірна зміна станів в соціальному розвитку.

Ризома (фр. rhizome – кореневище), поняття філософії постмодерну, фіксує принципово позаструктурний і нелінійний спосіб організації цілісності. Уведена до філософії у 1976 р. Ж. Дельозом і Ф. Гваттарі в спільному творі "Rhizome".

Соціальна реальність – категорія соціальної філософії для позначення матеріально-ідеального, об'єктивно-суб'єктивного світу людей, соціального сущого, особливого фрагменту універсуму. Зміст цієї категорії являє собою предметну область як власне соціальної філософії, так і конкретних соціальних наук.

Соціальний простір – це місце здійснення людства. Він має свою архітектоніку, свої виміри, відмінні від фізичного простору та чітку тенденцію до постійного розширення від окремих соціальних локацій до планетарного масштабу зараз і виходу в далекій космос в майбутньому.

Соціальний час – час здійснення. М.М. Трубніков відзначив: “Якщо час фізичної тривалості ... є часом ... горизонтального поширення, то істинно людський час є час розвитку, час людського становлення ... час ... історичного сходження. І цей вимір є принциповим чином іншого порядку ... На грані, на перетинанні цих двох структур – існування й здійснення, горизонтальній і вертикальній, – в точці переломлення цих вимірів світу лежить істинне буття людини ... Форми здійснення часу надбудовуються над формами існування”.

Соціологічний номіналізм – соціально-філософська позиція, згідно якої суспільство являє собою просту сукупність, суму індивідів. Тому єдиними реальними об'єктами соціального дослідження є люди. Ніяких інших реальних об'єктів не існує.

Соціологічний реалізм – соціально-філософська позиція, згідно якої суспільство, хоча і складається з людей, але ні в якому разі не є їх простою сукупністю. Соціум є цілісним утворенням, що має свої способи і форми існування, проте не зводиться до існування людей, а передує їм.

Статус соціальної філософії – соціальна філософія займає найвищий рівень теоретичних узагальнень, оскільки вона з необхідністю долучає до складу власних міркувань результати всіх філософських наук і є найскладнішою сферою філософії.

Суспільна свідомість – категорія історичного матеріалізму для позначення духовної сторони історичного процесу, яка становить не сукупність індивідуальних свідомостей, а цілісне явище, що має певну внутрішню структуру, різні рівні (теоретична й буденна свідомість, ідеологія і суспільна психологія) та форми свідомості (політична й правова свідомість, мораль, релігія, мистецтво, філософія, наука).

Суспільне буття – категорія історичного матеріалізму для позначення матеріальних відносин людей до природи й одне до одного, що виникають разом зі становленням суспільства и існують незалежно від суспільної свідомості.

Суспільні відносини – особливий вид відносин. **По-перше**, вони існують лише між людьми, соціальними групами, організаціями, соціальними інститутами, етносами й одиничними суспільствами та усередині них. **По-друге**, з'являються, існують, відтворюються, трансформуються в межах економічної, політичної, соціальної, духовної сфер і завдяки ним. **По-третє**, окрема людина вступає в суспільні відносини як представник певних соціальних груп і спільнот.

Суспільство – це конкретний прояв, втілення соціальної реальності, що має матеріально-ідеальну й об'єктивно-суб'єктивну характеристики. Це таке утворення Всесвіту, універсуму, яке своїм корінням сягає, з одного боку, природи, а з іншого – існує як надприродне явище. Причому – надприродне, а не біологічне чи якесь інше явище.

Теоретичний образ – умовні зображення, описи, схеми і т.п. будь-якого об'єкта або системи об'єктів та графіки протікання соціальних процесів. Так, теоретичним образом вертикального виміру суспільного простору можуть бути сходи, а соціальної структури – піраміда.

Теорія – етап наукового дослідження спрямований на виявлення в об'єкті стійких і повторюваних зв'язків, відкриття законів і закономірностей його функціонування та розвитку.

Феноменологічний рух – це неоднорідний конгломерат філософсько-методологічних конструкцій і концепцій, висхідних до роздумів Е. Гуссерля. Причому на перший план висуваються то одні, то інші елементи його феноменології.

Хронотоп як підсистема суспільства – є типологічною формою ціннісно-сміслового об'єднання часових і просторових координат як особистостей, так і соціальних колективів.

ЛИТЕРАТУРА

- Алексеева Т.А. Современные политические теории. – М., 2000.
- Арон Р. Этапы развития социологической мысли. – М., 1993.
- Бахтин М.М. Вопросы литературы и эстетики. Исследования разных лет. – М., 1975.
- Бек Ульрих. Что такое глобализация? – М., 2001.
- Бергер П. Капиталистическая революция. 50 тезисов о процветании, равенстве и свободе. – М., 1994.
- Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности. – М., 1995.
- Булгаков С.Н. Основные проблемы теории прогресса // Сочинения в 2-х т. – М., 1993. – Т. 2.
- Вышеславцев Б.П. Кризис индустриальной культуры // Вышеславцев Б.П. Сочинения. – М., 1995.
- Геллнер Э. Условия свободы. – М., 1995.
- Гоббс Т. Левиафан // Избранные произведения: В 2-х т. – М., 1964. – Т. 2.
- Гринин Л.Е. Феномен информационного общества: "Люди известности" // Философия и общество. – 2004. – № 2. – С.5-23.
- Гринин Л.Е. Формации и цивилизации // Философия и общество. – 1997. – № 5. – С. 5-63.
- Здоровое общество // Психоанализ и культура. – М., 1995.
- Зиммель Г. Как возможно общество? // Избранное: В 2-х т. – М., 1996.
- Иванов В.Н., Назаров М.М. Информационное потребление и политические ориентации // Социологические исследования 2000. – № 7. – С. 83-90.
- История теоретической социологии. В 4-х т. – М., 2002.
- Каган М.С. Человеческая деятельность. (Опыт системного анализа). – М., 1974.
- Кедров Б.М. Беседы о диалектике. Шестидневные философские диалоги во время путешествия. – М., 2007.
- Козловски П. Общество и государство. – М., 1998.
- Коллингвуд Р. Идея истории. Автобиография. – М., 1980.
- Коллинз Р. Социология философий. Глобальная теория интеллектуальных изменений. – Новосибирск. 2002.
- Кун Т. Структура научных революций. – М., 2003.
- Лебон Г. Психология народов и масс. – С-Пб., 1995.
- Локк Дж. Два трактата о правлении // Сочинения: В 2-х т. – М., 1988. – Т. 3.
- Лосев А.Ф. Диалектика мифа // Философия. Мифология. Культура. – М., 1991.
- Лосев А.Ф. Типы античного мышления // Философия. Мифология. Культура. – М., 1991.
- Лукач Д. К онтологии общественного бытия. Прологомены. – М., 1991.
- Луман Н. Власть. – М. 2001.
- Мангейм К. Идеология и утопия. – М., 1994.
- Маркс К. Экономическо-философские рукописи 1844 года // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – 2-е изд. – М., 1974. – Т. 42.
- Маркс К., Энгельс Ф. Немецкая идеология // Маркс К., Энгельс Ф.

- Сочинения. – 2-е изд. – М., 1955. – Т. 3.
- Маркузе Г. Эрос и цивилизация. Одномерный человек: Исследование идеологии развитого индустриального общества. – М., 2003
- Мертон Р. Социальная теория и социальная структура (фрагменты). – К., 1996.
- Моль А. Социодинамика культуры. – М., 1973.
- О свободе. Антология мировой либеральной мысли. – М., 2000.
- Парсонс Т. О структуре социального действия. – М., 2000.
- Парсонс Т. Система современных обществ. – М., 1998.
- Поппер К. Злиденність історизму. – К., 1994.
- Поппер К. Открытое общество и его враги: В 2-х тт. – М., 1992.
- Руссо Ж.Ж. Об общественном договоре. – М., 1998.
- Семёнов Ю.И. Марксова теория общественно-экономических формаций и современность // Семёнов Ю.И., Гобозов И.А., Гринин Л.Е. Философия истории: проблемы и перспективы. – М., 2007.
- Семенов Ю.И., Гобозов И.А., Гринин Л.Е. Философия истории: проблемы и перспективы. – М., 2007.
- Сорокин П.А. Человек. Цивилизация. Общество. – М., 1992.
- Степин В.С. История и философия науки. – М., 2011.
- Теория познания: В 4-х т. – М., 1995. – Т. 4.
- Философия истории: Антология. – М., 1995.
- Франк С.Л. Духовные основы общества. – М., 1992.
- Хайдеггер М. Письмо о гуманизме // Проблема человека в западной философии. – М., 1988.
- Хайек Ф.А. Дорога к рабству // Вопросы философии. – 1990. – № 10-12.
- Хинкл мл. Р. Ч., Босков А. Социальная стратификация в перспективе // Беккер Г., Босков А. Современная социологическая теория в ее преемственности и изменении. – М., 1961.
- Шпигельберг Г. Феноменологическое движение. Историческое введение. – М., 2002.
- Штомпка П. Социология социальных изменений. – М., 1996.
- Энгельс Ф. Людвиг Фейербах и конец классической немецкой философии // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – 2-е изд. – М., 1955. – Т. 21.

Навчально-методична література (підручники і посібники)

- Андрущенко В. Історія соціальної філософії. Західноєвропейський контекст. – К., 2000.
- Андрущенко В. Соціальна філософія. Історія, теорія, методологія: Підручник. – К., 2006.
- Дугин А. Основы геополитики. – М., 2000.
- Ивин А.А. Основы социальной философии: Учеб. пособие для вузов. – М., 2005.
- Кемеров В.Е. Введение в социальную философию. – М., 1996.
- Кирвель Ч.С., Романов О.А. Социальная философия: Учебник. – Минск, 2011.

Крапивенский С.Э. Социальная философия. – М., 2003.
Момджян К.Х. Социум. Общество. История. – М., 1994.
Пахарь Л.И. Курс лекций по социальной философии. – Орел, 2006. – Ч. 1-3.
Пигров К.С. Социальная философия: Учебник. – С-Пб., 2005.
Социальная философия: Учебник / общ. ред. В. П. Андрущенко. – К.; Х., 2001.
Соціальна філософія: Навчальний посібник. – К., 2009.
Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Хрестоматія. – К., 1996.

Додаткова література

Давыдов Ю.Н., Осипов Г.В. Справочное пособие по истории немарксистской западной философии. – М., 1986.
Новая философская энциклопедия. – М., 2010.
Новейший философский словарь. – Минск, 1998.
Современная западная социология. Словарь. – М., 1990.
Социальная философия Франкфуртской школы. – М., 1975.
Философский энциклопедический словарь. – М., 1997.
Філософський енциклопедичний словник. – К., 2002.

Веб-ресурси

<http://academic.ru/>
<http://nbuv.gov.ua/>
<http://www.bookfb2.ru/>
<http://coollib.net/>
<http://flibusta.net/>
<http://iph.ras.ru/>
<http://filosof.historic.ru/>
<http://www.filosof.com.ua/>
<http://philosophy.spbu.ru/library>
<http://vphil.ru/>